

İŞĞAL DÖVRÜNDƏ ŞUŞADA OĞURLANIB ERMƏNİSTANA APARILAN TÜRKLƏRƏ MƏXSUS QƏDİM OX UCLARI

Zaur Əliyev

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu, **Azərbaycan**
e-mail: zaur.aliyev@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4393-8894>

Xülasə. Birinci Qarabağ müharibəsindən Vətən savaşınadək olan işğal dövründə Azərbaycan ərazilərində erməni barbarlığının, terror və vandalizminin acı mənzərəsi indi də diqqət çəkir. Başdan-başa xarabalığa çevrilən şəhər və kəndlərimizin dəhşətli vəziyyəti ürək ağrıdır. Maddi-mədəniyyət abidələrimizin mənimsənilməsi, tarixi-mədəni təyinatına uyğun gəlməyən şəkildə istifadə olunması, məscidlərdə ev heyvanlarının saxlanması, inanc yerlərinin əksər hallarda yerlə yeksan edilməsi, yaşıllıqların məhv olunması işğalçının qəddarlığının miqyasından xəbər verir. Düşməndən təmizlənən ərazilərdəki dağıntılar, qeyd edildiyi kimi, Birinci Qarabağ müharibəsindən sonrakı dövəndə törədilib.

Açar sözlər: Şuşa, Qarabağ, ox, erməni, işğal, abidə, arxeologiya

ДРЕВНИЕ ТЮРКСКИЕ НАКОНЕЧНИКИ СТРЕЛ, ПОХИЩЕННЫЕ И ВЫВЕЗЕННЫЕ ИЗ ШУШИ В ПЕРИОД АРМЯНСКОЙ ОККУПАЦИИ

Zaur Əliyev

Резюме. Масштабы армянского вандализма на освобожденных территориях просто поражают бесчеловечной жестокостью. Страшное положение наших городов и сел, которые превратились в руины, душераздирающе. Горькая картина армянского варварства и терроризма на территориях Азербайджана в период оккупации от Первой Карабахской войны до Отечественной войны, до сих пор привлекает внимание. Как известно, в результате оккупационной политики Армении были разрушены и стерты с лица земли, принадлежащие азербайджанскому народу многовековые древние историко-культурные памятники, осквернены и уничтожены мечети, превращены в стойло храмы. Главной целью государства-агрессора являлось как уничтожение исторического прошлого на землях, на которых мы живем на протяжении тысячелетий, так и уничтожение нашей духовной памяти.

Ключевые слова: Шуша, Карабах, наконечники стрел, армяне, оккупация, памятник, археология

ANCIENT ARROWHEADS BELONGING TO THE TURKS THAT WERE STOLEN AND TAKEN FROM SHUSHA DURING THE OCCUPATION

Zaur İliyev

Abstract. The bitter scene of Armenian barbarism, terrorism and vandalism in the territories of Azerbaijan during the occupation period from the First Karabakh War to the Patriotic War is still noticeable. The terrible condition of our towns and villages, which have turned into ruins, is heartbreaking. Appropriation of our material and cultural monuments, using them in a way that does not correspond to their historical and cultural purpose, keeping pets in mosques, razing places of faith in most cases, and destroying greenery indicate the scale of the occupier's cruelty. As mentioned, the

destruction in the territories cleared of the enemy was committed in the period after the First Karabakh War.

Keywords: Shusha, Karabakh, arrow, Armenian, occupation, monument, archeology

Giriş

Əlimizdə olan faktlar Ermənistanın 30 illik işğal dövründə Azərbaycanın arxeoloji irsinin planlı şəkildə məhv edilməsi siyasəti yeritdiyini sübut edir. Azərbaycan xalqının arxeoloji irsinə qarşı mədəni soyqırım siyasəti müxtəlif istiqamətlərdə həyata keçirilib. İlk növbədə, müxtəlif saxtalaşdırmalarla Azərbaycanın arxeoloji irsinə yiyələnmək, özününküləşdirmək istiqamətində səylər göstərilib. 30 il boyunca Qarabağı işğalda saxlayan ermənilər minlərlə nadir artefaktları Ermənistana aparıb muzeylərdə saxlayırlar. Oranı ziyarətə gələnlərə də Azərbaycan xalqına məxsus mədəni abidələri və qazıntılar zamanı aşkar edilən arxeoloji tapıntıları erməniləşdirməyə cəhd edirlər. Lakin o əşyaları görənlər mütəxəssislər dərhal bilirlər ki, bu tapıntıların ermənilərlə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Tarix

Azərbaycanda arxeoloji qazıntılar zamanı daha çox rast gəlinən tapıntılar ox uclarıdır. Qədimdə ox gövdələri ağacdən və ya qamışdan hazırlanırdı. Şam, vələs, fıstıq, qoz kimi yüngül və sərt ağaclara üstünlük verilirdi. Fıstıq ağacından həm yay, həm də ox istehsalında geniş istifadə olunurdu. Ox hazırlamaq çox vaxt aparıcı bir iş idi. Qırılmış, düz budaqların quruması zaman alırdı. Sonralar oxların ucuna dəmir ucluqlar taxılmağa başladı.

Qarabağda işğal dövründə ermənilərin axtarışları zamanı tapılan ox uclarından ibarət kolleksiya hazırda Xankəndidə yaşamış David Simonyanın əlindədir. “HaloTrust” humanitar təşkilatının keçmiş əməkdaşı Qarabağ azad edilən günə qədər, düz 15 il ərzində müxtəlif ərəzilərdə Azərbaycan dövlətinin maddi və mənəvi irsi sayılan qazıntıları oğurlamaqla məşğul olub. Hazırda 500-dən çox ox ucunu Ermənistanda evində saxlayan blogger muzey yaratmaq niyyətindədir, özü də Azərbaycan xalqına məxsus arxeoloji qazıntılardan oğurlanan tapıntılarla! (1, s. 1)

Tapıntılar Ağdərə, Xocavənd, Ağdam, Laçın və digər ərəzilərdə və yüksəkliklərdə aşkar edilib. Hətta qədim tikililəri dağıdıblar ki, bunları tapa bilsinlər.

Ən qədim ox ucları arasında skif, urartu, assur, monqol, səfəvi, əşfar, Qarabağ xanlığı və digər dövrlərə və türk xalqlarına məxsus olanları var. Kolleksiyada həmçinin zəncir dirəyi deşən zirehdələn ox ucluqları, nizə və oxlar, bıçaqlar, xəncərlər, qınlar və müxtəlif zireh komponentləri, həmçinin bir daş var. İbtidai insanın istifadə etdiyi ən qədim bıçaq da onun əlindədir. İki bürünc ucluq istisna olmaqla, hamısı Qarabağ ərəzində tapılıb. Artsakhpress.am saytında yazılır ki, “Kolleksiyanın ən əhəmiyyətli nümunəsinə gəlincə, bunlar Ağdərə yaxınlığındakı yüksəklikdən tapılan bürünc ucluq və 5 min il yaşı olan qədim xəncərdir”.

Mütəxəssislərin dediyinə görə, ən qədim bürünc ucluq vintşəkili gövdəyə malikdir, yaşı təxminən 3 min ildən çoxdur, yəni Arximed vintindən 500 il qədimdir. Tunc xəncər də xüsusi dəyərə malikdir. Arxeoloqların fikrincə, onun təxminən 5 min il yaşı var. Bundan əlavə, arxeoloqlar bunun Qarabağ ərəzində tapılan ən qədim xəncər olduğunu iddia edirlər (2, s. 189-215.)

Əldə etdiyimiz fotolara baxanda müəyyən etmək olur ki, bəzi ox ucları müəyyən bir formaya malikdir və yalnız müəyyən bir dövr üçün xarakterikdir, əsasən türklərə məxsus forma çoxluq təşkil edir. Skif oxlarını dərhal seçmək olur, onlar üçbucaqlı yuva uclarını tuncdan tökməyə üstünlük verirdilər.

Bəzilərinin ucunun orta ölçüsü 2,5 sm-dən 4,5 sm-ə qədərdir. Ucu kəskin əyri bucaqdır, yan küncələri üyütməklə ürək forması verilib. Obsidian oxlarının hazırlanmasının asanlıq səbəbindən onların istifadəsi dünya Daş dövründən Tunc dövrünə daxil olduğundan sonra da davam edib. Eyni zamanda fotoda dəbilqə yaran ox uclarını da görmək olur. Tarixin ən köhnə silahlarından olan dəbilqə dələn oxlar türklərin atlı oxatan birliklərinin yaranması ilə eyni zamana təsadüf edir. Çin muzeylərində saxlanılan qədim türklərə məxsus “temren” adı verilən ox uclarına da rast gəlmək olur ki, onlar müxtəlif ölçü və şəkillərdə olub. Hunlara aid olan bu ox ucluları döyüşlərdə düşməni tək bir həmlə ilə məhv etməkdə əvəzsiz rol oynayıb (3, s. 37).

Daha çox dövrlərə aid olan bu ox ucları Azərbaycan xalqının qədim tarixinə, bu coğrafiyada yaşayan türklərə məxsusdur. Həyat və ölüm bəxş edən ox və yay qədim türklərdə həmişə müqəddəs hesab olunub. Müxtəlif xalqların inancına görə, yay və ox tanrının hədiyyəsidir. Buna görə Ermənistan təzminat davası açanda mütləq bunların da geri qaytarılmasını tələb etməliyik.

Nəticə

Xankəndidə yaşamış David Simonyan bunu necə formada ölkəmizdən çıxarıb aparıbsa, eləcə də geri qaytarmalıdır. Bu artefaktlar bizim Tarix Muzeyinə təqdim edilməlidir. Qeyd edim ki, hazırda kolleksiyaçı bazarında bu 500-dən çox tapıntının 10 milyon dollardan çox qiyməti var. Talan və məhv edilən dəyərlər nəinki ölkəmizin, həm də bütün dünya sivilizasiyasının misilsiz mədəniyyət nümunələridir. Buna baxmayaraq, bu cür barbarlığı, təəssüf ki, dünya birliyi susqunluqla qarşılayır, biganə münasibət sərgiləyir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

- 1) Qarabağdan 10 milyonluq oğurluq - Dosentdən ÇAĞIRIŞ <https://moderator.az/az/-read/734109/>
- 2) Öngel, Hasan Basri. Gelişim Sürecinde Erken İç Asya Türk Okçuluğu. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, (2001)
- 3) Findley, Carter V.. Dünya Tarihinde Türkler. 1. Basım. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

Rəyçi:f.e.d., professor İlham Məmmədzadə